

187

Board
of
Directors

184
1721

B. PONGRÁTZ EMIL
—
—
BESZÉDE

„a közadók kezeléséről“

és

„a pénzügyi közigazgatási bíróságról“

szóló törvényjavaslat tárgyában

—
a főrendiház 1883 évi május hó 11-én és 23-in tartott ülésében,

és

„a részletügyletről“ (Ratengeschäft)

tartott felolvasása.

9.

BUDAPEST,
HEISLER J. KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.
1883.

6167200567978

PONGRÁTZ EMIL bárótól

megjelentek :

A nemzet vagyonáról. (Államvagyon).

A magyar kir. pénzügyministerium öt évi működése.

Az osztrák-magyar banktársulat létesítéséről és szabadalmáról.

Az 1879 évben hitelműveletek útján fedezendő állami kiadásokról.

A lottónyeremények megadóztatásáról.

A 6°/_o-os magyar aranyjáradék-kölcsönkötvények beváltásáról
és ezen célból 4°/_o-os magyar aranyjáradék kölcsönkötvé-
nyek kibocsátásáról.

A pénzügyintézeteknél elhelyezett tőkékből folyó jövedelemnek
megadóztatásáról

Az uzsoráról és káros hitelügyletekről.

A fegyveradóóról és vadászati adóról.

A középiskolákról és azok tanárainak képzéséről.

Gyöngyvirág. (Regény.) 2 kötet.

Estikék. (Beszélyek). 2 füzet.

Rózsabimbók. (Költemények a költő arcképével.) 1 köt.

Suezig és vissza. (Egyptom. Utirajzok.) 2 kötet.

Uton – utfélen. (Ausztria, Németország, Svájc, Olaszország.) 2 kötet.

A kigyógyult beteg. Regény. 1 kötet.

B. Pongrátz Emil költeményei. (A költő arcképével.) 1 köt.

„A közadók kezeléséről.“

Dr. BALLAGI GÉZA.

Nagyméltóságú Elnök! méltóságos főrendek!

(Halljuk!) Az 1876: XV. törvénycikk megalkotása által a törvényhozás jelentékeny lépést tett az adókezelés javítására. Az adófelügyelői intézmény megteremtése, az adókezelés ellenőrzése, úgy az államkincstár, mint az adózók érdekében sok tekintetben jó hatással volt. Tagadhatatlan az is, hogy az adókivetés is, a nyilvántartás is javult a mult időhez képest. De ezen törvényben foglalt intézkedések mégsem voltak elégségesek arra: hogy megakadályozzák a kivetés terén a helytelen eljárást; a nyilvántartásban a zavart; a végrehajtásnál a zaklatást, gyakran magát a visszaélést sem.

Ennek okát leginkább abban kell keresni: hogy az adóügy néhol olyan egyénekre van bízva, a kik feladatuk teljesítésére nem bírnak elég szellemi képességgel; más részt pedig abban: hogy az állami és önkormányzati közegek hatásköre nincs eléggé körvonalozva; leginkább pedig abban: hogy a kezelő és végrehajtó közegek felelőssége nem volt pontosan megállapítva, hogy az adózó közönségnek nem volt elég biztosítéka az ellen: ha az adóközegek hibát követtek el, vagy kárt okoztak, akár mulasztásból akár tévedésből.

A bajok elhárítása, a hézagok kitöltése szükségessé tette az említett törvénycikk revisióját; annál inkább mert azok tömeges panaszokra szolgáltatott okot a közönség részéről, melyek a sajtóban is élénk visz-

hangra találtak. A panaszok különösen a kivetés, nyilvántartás, és behajtás ellen irányultak.

Egyes mulasztások, hiányok mindenütt előfordulnak, a legtükéletesebb administráció mellett is; (Úgy van!) nálunk a mulasztások gyakoriak voltak. (Igaz!)

Képzelt sérelmeket és panaszokat emelnek a legjobb pénzügyigazgatás mellett is; (Úgy van!) — nálunk a bajok gyakran nem képzeltek, hanem valóságosak voltak. (Igaz!)

A pénzügyminister a bajokat éles szemmel belátva, azoknak orvoslása végett teremtette meg a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot, mely minden esetre alkalmas lesz sok hiba és sok visszaélés megszüntetésére. (Halljuk!)

E törvényjavaslatnak két kardinális része van.

Az egyik az állam jogait biztosítja. A másik az adózókét az állam ellen. (Helyeslés.)

Ki van benne fejezve az: hogy az állam és az adózók jól felfogott érdeke teljesen identikus. Mind a kettőt egyformán óvni igyekeznek. (Helyeslés.)

Csak egy pár főpontot kívánok kiemelni; mely biznyságot tesz róla: hogy e javaslat sok jó intézkedést foglal magában az adózó közönség érdekében. (Halljuk!)

E törvényjavaslat a hivatalos közegek hatáskörét és felelősségét szabatosan körvonalozza. Továbbá az adók biztosítása körüli eljárást, a kivetésnél és behajtásnál megkönnyebbiti és határozottabb formába önti, hogy minden félreértésnek és önkénynek eleje legyen véve. — Az adózók kötelességeit a kivetésnél és behajtásnál határozottabban állapítja meg, mint a régi törvény.

A harmadosztályu kereseti adót három évre állapítja meg, mi által az adózók sokféle vexációtól és időrabló reklamációktól menekülnek, a mi ezelőtt minden évben megújult. Most az adózó három évre tájékozva lesz arra nézve: hogy mit tartozik fizetni, a hivatalok

pedig sok terhes munkától szabadulnak, miáltal a nyilvántartás és végrehajtás könnyebbülést nyer. (Ügy van!)

Az adózók érdekében történik továbbá: az első osztályú kereseti adónál a késedelmi kamat beszüntetése, lerovásának félévre való beosztása; továbbá elemi csapások esetén több évre terjedhető fizetés halasztás egyes törvényhatóságok területén; úgyszintén a végrehajtásnál az egyénenként való megintés általánosítása és az igénykeresetek szabályozása; — ingóságoknál a zálogolás sorrendjének pontos megszabása; — az adókönyvecskék kiállításának biztosítása; továbbá az elévülés elvének pontosabb, szabatosabb alkalmazása.

A javaslat meghatározza a bevallás és végrehajtás terminusait, s a közönségnek módot nyújt arra: hogy kötelességét könnyebben teljesíthesse.

Az adózók érdekében van hozva az az intézkedés is: hogy az adóvégrehajtás organumai anyagi kártérítéssel tartoznak arra az esetre: ha az adózóknak hibájuk által kárt okoznak. (Helyeslés) Ezen intézkedés következtében minden esetre ovatosabban fognak eljárni

A községi és megyei tisztviselők ellen szigorú a fegyelmi eljárás, s e szigorúság kiterjed az állami hivatalnokokra is, ha a közönség jogosult panaszokat emel ellenök. (Helyes.)

Ki kell még emelnem e javaslatnak azt a fontos részét, hogy pénzügyi biráskodásra van fektetve. Hogy a polgárok és pénzügyi közegek között felmerülő vitás ügyekben, — mindabban a mi nem szorosán vett kormányzati és fegyelmi ügy, — független birói testület; a pénzügyi közigazgatási bíróság ítél. Ez által a pénzügyi administráció terén nagy fontosságú reform kezdetén állunk

E javaslat egész iránya az: hogy az adózó közönség egyenlő lábon álljon az adókezelés végrehajtó organumaival.

Azt hiszem, hogy ez az álláspont a mennyire kívánatos volt, épen annyira helyes is. (Helyeslés.)

E javaslat nem rendszerváltoztatás; nem radikális reform. Ez csak úgy történhetett volna meg: ha az egész adókezelés mindan ágát, minden részletét állami közegek végeznék, — vagy pedig ha az egész adóügyet a municipiumokra és községekre lehetne bízni. Se az egyik, se a másik mód nem vihető ki jelenlegi viszonyaink között, s így meg kellett tartani a közép-utat: a municipiumok közbenjárását felelős állami közegek felügyelete mellett.

Az adókezelésnél mindent kozzá kell alkalmaztatni a fenálló administratív rendszerhez, s csak ennek keretében lehet mozogni. Adótörvényeink oly organikus összefüggésben vannak egyéb törvényeinkkel, hogyha az adózásra vonatkozó törvényeket gyökeres reform alá vennők: úgy szólva valamennyi törvényünket meg kellene változtatni. (Úgy van!)

Azt hiszem, hogy a helyes kormányzat főkötelessége abban áll: hogy azt a mi jó, tartsa meg; — azt a mi czélszerűtlen: küszöbölje ki. — Ezt az elvet tartja szem előtt ez a törvényjavaslat. (Helyeslés!)

Méltóztassék még megengedni, hogy kifejezést adjak ama nézetemnek: hogy sok esetben maguk az adózók az okai a felmerülő bajoknak, mert az állam iránti kötelességöket nem teljesítik pontosan. — Itt-ott egy kis ősi indolentia; (Derűltség) majd valami jövedelem elhallgatása, esetleg egy kis jövedéki kihágás, vagy valami mulasztás, kellemetlen következményeket von maga után, a minek csakugyan nem a pénzügyi közegek az okai, — a kiket egyáltalán nem akarok védeni, mert ismerem gyarlóságaikat.

Igen sok ember van, a ki egyáltalán nem tartja tisztességtelen dolognak: ha az államot megrövidíti.

Hosszú évi tapasztalatból mondhatom: hogy előkelő, tekintélyes embereknek — de különösen kereskedőknek — gyakran szinte örömük telik benne: ha

itt-ott valami kicsinységet elhallgathatnak, valahol fogyasztási illetéket nem fizetnek; szóval: ha az államot valahol megrövidíthetik

Egyetlen ide illő példát idézek, azt is Ausztriából, olyan emberről, a ki már régen meghalt, és maga bevallotta apró hibáit. (H a l l j u k!) — Gróf Hartig államtanácsos, ki mind társadalmi viszonyainál, mind hivatalánál fogva magas állású, és köztisztviselőként álló egyén volt, azt mondá végrendeletében: — melynek eme pontja annak idején közölve volt csaknem valamennyi európai lapban, — hogy évek során át apró jövedéki kihágásokat követett el, s így az állam jövedelmét megcsonkította. Halálos ágyán elismerte, hogy ez helytelen cselekedet volt, s ezért ezer forintnyi legátumot hagyott az államnak, mert számítása szerint körülbelül ennyire rúghatott az az összeg, a mivel az államot megkárosította.

Az ilyen apró megkárosításokat elkövetik mások is, de nem vallják meg; legátumot pedig még kevésbbé hagynak az államnak. (D e r ü l t s é g.)

Nem kívánok több részletbe bocsátkozni, — ha bár a tárgy igen alkalmas messzeágazó elmélkedésre; — mert e javaslat részletes jellemzése szükségessé tenné csaknem minden egyes szakasz fejtegetését.

Csupán ama meggyőződésemmek akarok kifejezést adni: hogy e törvényjavaslat — a mint ezt főbb intézkedéseinek kiemelésével fejtegetém is — sok visszasságot és bajt végkép megszüntet; — sokat lényegesen korlátoz; sokat enyhít, — s így a jelenlegi állapottal szemben lényegesen haladást jelent adóügyünk rendezésében.

Ennélfogva azt a tárgyalás alapjául elfogadom. (É l é n k h e l y e s l é s.)

„A pénzügyi közigazgatási bíróságról.“

Nagyméltóságú Elnök! Méltóságos főrendek!

(Halljuk!) A közadók kezeléséről szóló törvény — melyet a méltóságos főrendek már elfogadtak — több oly intézkedést foglal magában, mely a pénzügyi közigazgatási bíróság felállítását teszi szükségessé.

A tárgyalás alatt levő javaslat — mely e bíróságról szól — kiegészítő része, következménye annak.

Szükséges voltát hangsúlyozni csaknem felesleges.

Nagyjelentőségű reform ez, mely egész pénzügyi adminisztrációkat szabatasabb, helyesebb irányba tereli, s melyet ennél fogva örömmel kell üdvözölnünk. (Ügyvan!)

Tudva levő dolog, hogy az állam érdekeit képviselő közegek, a törvények korlátai között, ha kell, kényszereszközök alkalmazása mellett is védeni, biztosítani tartoznak az állam érdekeit.

Feladatuk teljesítése közben gyakran megesisik, hogy egyes polgárok a tett intézkedéseket sérelmeknek, a fennálló törvényekkel ellenkezőknek tartják.

Az emberi természetnek egyik kiváló gyöngesége: hogy a fizetésre szólító kötelességet nem szokta nagy örömmel teljesíteni. (Derültség.) Különösen ha az állam iránti tartozásnak kell eleget tenni: a polgárok legnagyobb része magasnak, vagy igazságtalannak tartja még a teljesen jogos követelést is. (Igaz!)

Épen a pénzügyi tárca az, melynél a legtöbb és

legkényesebb természetü kérdés fordul elé, úgy az egyenes adónál, mint az illetékügyekben. Ezek az ország összes lakosságát érintik, melynek legnagyobb része a legfelső fórumról sem hajlandó elhinni: hogy részrehajlás nélkül jár el, — s ügyeinek önálló, független bíróság által való megbirálását óhajtja.

Tagadhatatlan, hogy a közadók kivetésénél, nyilvántartásánál, behajtásánál, úgyszintén az illetékek megszabásánál sok hiba, és visszasság fordult elő, részint az illető közegek járatlansága, részint túlbuzgó-sága következtében. A milyen sok volt a képzelt sérelem, csaknem annyi volt az alapos is. (I g a z l)

Az adózó közönség nagyon érezte hiányát a részrehajlatlan, független bíróságnak a pénzügyigazgatás terén. Régóta általánosan érezte azt az anomáliát: hogy az államkincstár fél is, bíró is egyszerre, a ki nem fellebbezhető ítéleteket hoz.

Az sem szenved kétséget, hogy a pénzügyi adminisztráció terén uralkodó szabálytalan eljárás, (mind a mellett, hogy nagyon sok a szabály) — arra vezethető vissza: hogy az adózók és a kincstár között felmerülő vitás kérdésekben, mindig a pénzügyi közegeké az utolsó szó, a kik nem eléggé elfogulatlanok, mert mindig a fiskális érdekeket kell szem előtt tartaniok. (Ú g y v a n l)

A kormány egyáltalán nem zárkozott el a független pénzügyi bíróság szervezésének szüksége elől, sőt egyenesen azon volt: hogy a pénzügyi biráskodás eszméje megérlelődjék a közönségben, hogy a fogalmak mentül inkább tisztázva legyenek, hogy e bíróság olyan alapokon legyen felállítható: mely úgy a kincstár, mint az adózó közönség érdekeinek leginkább megfelel. Nem várta be az általános közigazgatási bíróság szervezésére nézve folyamatban levő tárgyalások befejezését, hanem javaslatba hozta a pénzügyi bíróság felállítását.

E törvényjavaslat alapelve az: hogy a közigaz-

gatási ügyek, — melyeket a helyes adminisztráció szempontjából kell megítélni, — továbbra is a közigazgatási hatóság fóruma elé tartozzanak a fellebbvitel fokozataiban is; — oly ügyekben ellenben — melyeknél akár egyeseknek, akár testületeknek törvénybiztosított jog van érintve: a pénzügyi bíróságnál keresnek orvoslatot, ha az adminisztratív hatóság eljárása által sértve találják jogaikat (Helyesítés.)

A pénzügyi bíróság a majdan megalakuló közigazgatási bíróság szervezésének egyáltalán nem praejudikál; — az adózó közönség jogai biztosítva vannak általa; — az adminisztratív apparatus nem zavarja, nem érinti, és az államkincstárnak nem okoz nagy költséget.

A bíróság független, állandó, elmozdithatatlan, s így minden attribútuma meg van, a mely alkalmassá teszi feladatának teljesítésére.

E bíróságtól el kell várnunk: hogy pénzügyi judikaturánkat összhangzóvá tegye; hogy a törvények és fenálló szabályok egyoldalú magyarázatának véget vessen; hogy állandó principiumok, határozott decziók által az első és másod fokban határozó organumoknak irányt adjon.

Az adózóknak elég garancia, hogy panaszukat legalább a legfelső forum részrehajlatlanul, igazságosan dönti el. (Ügy van!)

A kincstárnak is garantiát nyújt, hogy érdeke mindenütt védve van, a hol az törvényes.

Meg vagyok róla győződve, hogy e bíróság jó hatással lesz a pénzügyi közigazgatás organumaira is, a kik irányt nyerve a bíróság egyforma eljárása által: felszabadulnak a merev fiskalizmus nyomása alól, s buzdítást nyernek lelkiismeretes, igazságos eljárásra, a mi mind a kincstárnak, mind az adózóknak nagy előnyére fog válni, s a sérelmek és panaszok száma minden esetre megapad.

A mint a javaslatból látjuk: a bíróság illetékességi

köre eléggé tág. Ítélete alá lesznek vihetők, adóügyekben: az egyenes adók- és a hadmentességi díj mérvének megállapítása; adómentességek; adótörlések; adóelengedések; a közadók behajtása körüli eljárás; az adózókra kivetett pénzbírságok; végre a községi (városi) és állami közegek ellen megállapított kártéti kötelezettség kérdése. Illetékügyekben pedig: az illeték mérvének megállapítása, vagy az illetékek kiszabásánál alapul vett adatok helyes alkalmazásának kérdése.

A költségtöbblet — mely e bíróság szervezésével felmerül — nem jelentékeny, — mert ennek felállítása által a pénzügyminisztérium személyzetének létszáma megapad, s így ott megtakarításokat lehet elérni.

Egyébiránt e költségek százszorosán kompenzálva vannak az adózók megnyugvása által, s leginkább, — hogy úgy mondjam — a pénzügyi adminisztráció reputációjának helyreállítása által. (Ügy van!)

Különben alkalmas mód is kínálkozik e költségek fedezésére (Halljuk!) A fellebbezéseket — melyeket e bírósághoz nyújtanak be: magasabb bélyegilleték alá kell vonni. Ez a mód czélszerű arra: hogy e bíróság szervezésénél felmerülő kiadások — legnagyobb része ezen az úton fedezhető legyen. Az adózók szívesen és könnyen megfizetik ezt a kis közvetett adót, annak tudatában: hogy egyenes adó- és illetékügyekben — hol gyakran ezerekről van szó, — nem a fiskális érdeket védő ministerium, hanem független bíróság hoz ítéletet.

E nagyjelentőségű institúció sok kérdésben valóóságos remédium lesz az adókezelés organumainak mindenhatósága ellen (Ügy van!)

A javaslat oly garantiákat foglal magában, a melyeknél többet nem adhat az állam egyes polgárainak, saját céljának kockáztatása nélkül.

Ennélfogva örömmel üdvözlöm ezt, s a tárgyalás alapjául elfogadom. (Élénk helyeslés.)

„A részletügyletről“ (Ratengeschäft.)

(Felolvasás.)

Köztudomásuak az okok, melyek a „Részletügyletről“ szóló törvényjavaslat elkészítését szükségessé tették. (Halljuk!)

Számos pénzváltó-üzlet évek során át nagy visszaéléseket követett el a sorsjegyek és egyéb értékpapiroknak részletekben való eladásával ezer és ezer ember érzékeny megkárosítására (Halljuk!)

Polgári perek és a fenytő törvényszéknél tett feljelentések hosszú sora tanuskodik mellette: hogy különösen az utazó ügynökök mennyire befonták a közönség minden rétegét. (Halljuk!)

Több oldalról nyilvánult az a nézet: hogy a részletivekkel való üzérkedést a magán-cégeknek egyenesen meg kell tiltani.

Nem foglalhatom el ezt az álláspontot, mert ilyen üzleteknek fenállását pénzügyi és közgazdasági szempontból célszerűnek tartom; ezek lehetővé teszik azt, hogy a nép szegényebb osztálya apró részletfizetés mellett értékpapírok birtokába jusson, s így a megtakarított csekély összeg is hasznos elhelyezést találjon, miáltal alkalmas eszközül szolgálhatnak arra: hogy a takarékoságra való hajlandóságot fejlesszék; — más részt az által, — hogy folytonosan számos ügyletet kötnek és bonyolítanak le, — a pénzforgalom gyorsítását elősegítik, s jelentékeny összegre emelkedő bélyeg felhasználása által bevételeink gyarapítására is alkalmasak; — ezenkívül értékpapírjainknak az ország határain belül való elhelyezésére célszerű közvetítőt képeznek. Ennek a feladatnak azonban csak

akkor felelnek meg: ha egészséges alapon nyugszanak, ha az elharapódzott szélhámosság veszedelmes kinövéseinek fejlődését lehetetlenné tesszük. (Úgy van!)

Ezt az üzletet eddig nem hivatott elemek gyakorolták, nem olyanok, a kik elégséges pénzerővel rendelkeznek; hanem csaknem kizárólag olyan egyének kezébe került az: kik a közönség tájékoztatatlanságát, tapasztalatlanságát lelkiismeretlen módon kiszákmányolták. (Igaz!)

Számos eset jutott nyilvánosságra, a hol az úgynevezett „bankházak“ 300—400 percenttel adták el értékökön felül az értékpapirokat.

Ezek a szélhámós üzelmek nemcsak az országra szoritkoztak, hanem a külföldre is kiterjedtek, s mentül távolabb voltak, annál szemérmetlenebbül üzték e mesterséget. Különösen Serbiát, Romániát és Spanyolországot választották ki, honnan úgyszólván naponkint érkeztek panaszok a részletivekkel utazó ügynökök ellen. A dolgok közelebbi megvizsgálása azt mutatta: hogy itt nemcsak a közönség könnyenhivósége és járatlansága árán való üzérkedésről, hanem egyenesen bűnös kiszákmányolásról van szó (Igaz!)

Ilyen üzleteknél a főszerepet játsza mindig a nyereség kilátása bizonyos mennyiségű sorsjegyre. A sorsjegyeknek ilyen összeszövésénél egyéb értékpapirokkal, a laikus egyáltalán nem képes magát tájékoztatni az offerált papirok értékére nézve, mert a legkevesebb ember képes, azt kiszámítani; hogy mi az értéke például a Clary-, Pálffy-, braunschweigi-, Rudolf-, szerb-, laibachi-, Windischgrätz-, mecklenburgi- és szászmeiningeni sorsjegy 20-ad részére eső nyereményeknek. (Igaz!)

A prospektusokon szemkápráztató, aranyos, nagy betűkkel az van hirdelve: hogy az aláírók 6—7 százezer ftot nyernek; de soha sincs megmondva: hogy ha a sorsjegyet a legkisebb nyereménnyel húzzák ki,

például 20, vagy 10 fttal, akkor az, aki egy nuszau részíg volt érdekelve, mindössze egy forintot, vagy 50 krajcárt kap. (Derültség.)

A közönség csalóka reményt vett drága pénzen. (Igaz!)

Földbirtokosok, bírák, kanonokok emeltek hangoz panaszokat a rajtok elkövetett csalások miatt. De ezeknél sokkal sajnálatra méltóbbak a nép ama rétegéhez tartozó egyének, kiknél még furfang sem kell, mert az aranyos betű, a cifra papír imponál nekik; — ezeknek érdeke kiválóan parancsolta a törvényjavaslat megalkotását. (Úgyvan!)

A sok visszaélés közül egy pár példát idézek. (Halljuk!)

Egy vevő 17 ezer ftot fizetett, s kapott érte 9000 ft ára értékpapírt. Egy másik 12 ezer ftért 4700 ft értékű papírt kapott. Egy harmadik 1400 ftért 550 ft értékűt kapott. Egy főpap 18 ezer ftot fizetett azért, — hogy semmit se kapjon (Derültség.) — Fizette, hogy további kötelezettsége megszűnjék, hogy az üzletet stornirozhassa. — Egy főurat százezrekig fontak be részletivekkel.

X. pénzváltó eladott 2000 ft értékű $4\frac{1}{2}\%$ -os papírrészesül, melynek árfolyama akkor 1800 ft volt, — 3600 fton; tehát alterum tantumért, s kilátásba helyezte a vevőnek, hogy egy braunschweigi, szerb, és laibachi sorsjegy 20-ad részének nyereségében részesül. A vevő 1200 ftnyi részletet fizetett, azután fel akarta bontani az üzletet, a kiállított „Kaufbrief“ értelmében azonban ezt nem tehette, s így elvesztette a befizetett összeget.

Y. pénzváltó eladott 5000 ft ára aranyrészesül, melynek értéke akkor 4600 ft volt. — 7040 fton, melyet 52 részletben kellett fizetni; ehhez még azt a nyereséget kapta a vevő: hogy 10 darab sorsjegy 20-ad részének nyereségében részesül. Az üzlet megkötése-

kor 1000 ftot fizetett. — Ezt az összeget teljesen elvesztette a reménységgel együtt. (Derűltség.)

Z. pénzváltó eladott 3000 ft ára papíráradékot, mely az akkori árfolyam szerint 2400 ftot ért, 5400 ftért; a vevő egy pár apró sorsjegy nyereményére kilátást kapott; a vétel alkalmával lefizetett 422 ftot készpénzben, és 1127 ftról szóló váltót adott, ennek értékét hat hó múlva kifizette. A bankár egy napon nagy örömmel közli vele, hogy egyik sorsjegyre 600 ftos nyeremény esett, s édes szavakkal, csábító ígéretekkel rábeszéli, hogy most vegyen 10,000 frt ára aranyáradék-kötvényt, és még hozzá öt apró sorsjegy 20-ad részének nyereményét. Ezen kötvények összes értéke, 8600 ft. volt. A vevő erre lefizetett havi részletekben összesen 7884 ftot, beleszámíttatott még tartozásába a 600 ftos nyeremény is, s úgy tényleg törlesztett 8484 ftot; mikor az ügyletet fel akarta bontani, még 10,000 fttal tartozott. (Mozgás.)

Ezek az üzletek emlékeztetnek az oláh paraszt történetére, aki elment a pálinkamérő korcsmárhoz, ki egyuttal a falu bankárja volt, s tiz ftot kért tőle kölcsön. A korcsmáros kijelentette, hogy készséggel ad neki, oly föltétel mellett: hogy egy évre tiz ftnyi kamatot fizet, zálogba pedig ott hagyja a bundáját. (Derűltség.) A paraszt erre szívesen ráállott. A bundát felakasztották a szegre. A tiz forintot leolvasta a korcsmáros a paraszt kezébe; azután megmagyarázta neki, hogy a kamatot előre szokás fizetni, minél fogva a tiz forint nála marad, (Derűltség) — egy év múlva pedig majd kiválthatja a bundáját. (Derűltség)

A szegény paraszt napokig elmélkedett rajta: hogy most pénze sincs, bundája sincs, még tiz fttal tartozik, — s a korcsmárosnak mégis igaza van. (Élénk derűltség.)

A példák, a meiyeket idéztem, konstatált tények.

Nem száz van ilyen, nem is ezer, hanem több száz-ezer. (Mozgás.)

A megejtett vizsgálatokból az is kiderült: hogy olyan ugynevezett „bankárok“ is bocsátottak ki részletiveket aranyjáraadék-kötvényekre, — a kik ilyen értékpapirt soha sem láttak. (Mozgás.)

A bankárnak — aki éveken át ilyen üzletet folytatott — egyéb baja nem esett, mint az: hogy uradalmat vett, palotát épített; (Mozgás) — 50 kros folyamodvány alapján felvette a Szapáry, Andrássy, Széchényi vagy Zichy nevet, (Derültség) (mert ezt most 50 krért megkapja akárki); (Derültség) most büszkén hivatkozik családjának történelmi múltjára; (Derültség) — később egy pár ezer ftot áldoz nagy-lelkűen valamely jótékony célra, a mit hangosan hirdetnek országszerte; — valami úton-módon ordóra tesz szert; (Derültség) kiváló érdemeiért megválasztják képviselőnek, (Derültség) — és legalább is miniszter-ségre aspirál . . . (Élénk derültség.)

Tagja voltam annak az enquêtenek, mely e törvényjavaslatot készítette hosszas és beható tanácskozások alapján. (Halljuk!) Mondhatom, hogy ritkán kerül elé oly nehezen formulázható javaslat, mint a jelenlegi, melynél ámitás, szemfényvesztés, és minden kigondolható agyafurtság ellen kellett küzdeni, és óvintézkedésekről gondoskodni, hogy a találékony csalásnak véget lehessen vetni. (Halljuk!)

E törvényjavaslatnál figyelemmel kellett lenni arra: hogy a részletügylet szabályozásánál a magánjog általános elvei sérülést ne szenvedjenek; (Helyeslés) más részt azonban égető szükség parancsolta: hogy iparrendészeti szempontból a lehető legnagyobb kautélák alkalmaztassanak ezen iparág rendezésénél. (Helyeslés.) Szem előtt kellett tartani a szélhámosság megszüntetését; de nem volt szabad megfeledkezni arról: hogy ez az üzletág, helyes szervezés

mellett, igen alkalmas eszköz a nemzeti takarékoság és vagyonosodás előmozdítására. (Úgy van!)

Magasabb nemzetgazdasági szempontból kétségtelen, hogy értékpapírok vásárlása részletekre egészen más jelentőséggel bír, mint a rendszerinti vétel a börzén. (Úgy van!)

A részletiv eladója a közönséghez fordul, hogy betéteket gyűjtsön gyümölcsöző elhelyezés végett. Átveszi a takarékpénztár szerepét, közvetít a tőkegyűjtés és tőkeelhelyezés processusa között, sőt ugyanaz a feladata, a mi a francia takarékpénztáraké, melyek betételeiket állampapírok vásárlására kötelesek fordítani.

Minthogy a forgalom jelen fejlődése mellett és általában a jogi és közgazdasági viszonyok jelen állapotában, valamely üzlet szoliditásának biztosítására törvény által alanyi követelményeket igen nehezen lehet megállapítani, s az esetleg megállapítottakat feltehet nehéz az életben szigorral keresztül vinni: a legnagyobb súlyt arra kellett fektetni, hogy mellőzve az alanyi követelményeket, inkább az üzlet tárgyi módzatai szabályoztassanak, oly módon: hogy azok az érdekelt vevők igényeinek és a méltányosság követelményeinek megfeleljenek és az eddig ismert visszaélések ellen kellő óvszert nyújtsanak. (Helyeslés.)

A legtöbb visszaélés az által történt: hogy az eladók az üzletet oly komplikált módon alkották össze, hogy a vevő, — a ki az értékpapírok természete iránt nem volt eléggé tájékozva, — az ügylet tulajdonképeni vagyoni oldalát nem tudta megállapítani.

A törvényjavaslat eltiltja többféle értékpapírnak egy okiratba való összefoglalását; — s így most az egyszerű ember is könnyen kiszámíthatja: hogy mit és milyen áron vesz. (Helyeslés.)

A második nagy visszaélés — a mint már említém is — az volt: hogy az értékpapírokat összekötötték sorsjegyekre eső nyereség kilátásával. Ez a mód volt a legalkalmasabb arra: hogy a bankár urak a

közönség tájékoztatlansága mellett hallatlan zsarolással határos szemfényvesztő szerződéseket kössenek. — Minthogy a nyereség nyereségének eladása nem tőkebefektetés hanem szerencsejáték: a törvényjavaslat ezt is megtiltja. (Helyeslés.)

Nem szabad továbbá a sorsjegyekre eső nyereség kilátását részletekben eladni, mert a mellett csakugyan semmiféle közgazdasági ok sem szól: hogy a játékszenvedélyt a részletfizetés előnye által a szegényebb sorsú egyéneknél mesterségesen fokozzuk. (Helyeslés.)

Az ilyen üzlet jövedéki szempontból eddig is tiltva volt. Az erre vonatkozó szabály szerint: „A sorsjeggyel egybekötött nyereség reményének eladása csak akkor van megengedve: ha a sorsjegy bizonyos húzásra szól; továbbá a nyereség csak egészben, nem részletesen adható el.“ Habár e szabály megszegői ellen jelentékeny bírság is volt megállapítva: ez a gyakorlat terén egészen hatás nélkül valónak mutatkozott; mert az ilyen üzletekkel foglalkozó egyének eljárását nem lehetett ellenőrizni. — Nagy része nem is vezetett könyveket. Ha pedig vezetett: azokat lakásán, legtöbb esetben pedig valamely cimborájánál rejtette el. (Mozgás.)

A törvényjavaslat ezen utóbbi bajon is segít az által: hogy a rendes könyvvezetést rendeli el; hogy a könyveket az iparhatóságnál hitelesíteni kell; hogy a könyveknek ugyanazokat a tételeket kell magukba foglalni, melyek a kiállított részletiven vannak; s hogy e könyvek a részletivek számára juxtakönyvet képezzenek. (Helyeslés.)

Nagy visszaélés volt továbbá az is: hogy az úgynevezett bankházak többféle sorsjegynek bizonyos hányadrészét, többnyire 20-ad részét adták el részletfizetés mellett, azon okból: hogy minél nagyobb nyereségeket lehessen a hiszékeny közönségnek kilátásba helyezni. Ennek visszas következménye leginkább ab-

ban nyilvánult: hogy az ilyen ügyleteket nemis lehetett lebonyolítani, mert ilyen hányadrész papírok nincsenek.

A törvényjavaslat ezen visszaélésnek az által veszi elejét: hogy a sorsjegyeknek a sorsolási tervzetben meghatározott részletektől eltérő módon való eladását megtiltja (Helyeslés.)

Még egy fontos tilalom foglaltatik e törvényjavaslatban, és pedig az: hogy értékpapírokat részletfizetésre ügynökök nem adhatnak el. Köztudomás szerint az ágensek a legnagyobb ígérekkel és ámitásokkal hihetetlen módon befonták a közönséget mindenfelé, s e vétkes üzelmeknek valahára véget kellett vetni. (Élénk helyeslés.)

A „Ratenbrief“ ügynök sajátságos specialitás. (Derültség.) Semmit se tanult, de mindent tud, mert geniének született. (Derültség.) Mindig fut. Nyugta nincs sehol. (Derültség.) Üldözi a rohamos meggazdagodás gondolata. Akármilyen úton-módon nagyonra szert tenni; ez a jelmondata. — Fáradhatatlan. Nincs neki távolság; se rossz idő. — Üres táskával indul útnak. Telt táskával tér vissza. (Élénk derültség.) — Bejut minden házhoz. Ha nem az ajtón: az ablakon. (Derültség.) Ravasz mint a róka, sima mint a kigyó, édes mint a gerlice. (Élénk derültség.) — Agya valóságos számoló tábla. (Derültség) — Akármilyen összegnek akármilyen percentjét egyszerre megmondja. (Derültség.) Hogy megfelel-e az a valóságnak, vagy nem: az neki mindegy. (Derültség.) Az ő céljainak minden körülmény között megfelel. (Derültség.) — Minden sorsjegy a melyet elad: okvetetlenül megnyeri a nagy treffert. (Élénk derültség.) — Fortuna istenasszonyát a táskájában hordja. (Általános derültség.)

A törvényjavaslat tilalma következtében most ezek az urak kénytelenek lesznek más irányban folytatni áldásos működésüket. (Élénk derültség.)

Legnagyobb jelentőséggel bír e törvényjavaslatnak az az intézkedése: a mely az eladót arra kötelezi, hogy azt az értékpapírt, a melyet részletekben eladott, az egész üzlet tartama alatt tulajdonában és birtokában tartsa. (Helyeslés.) Ez által biztosítva van a vevő arra nézve: hogy a részletfizetés pontos teljesítése után tényleg olyasmint szerez, a mi az eladónak valószínűséggel birtokában van, s a mit annak idején akadály nélkül átvehet. (Helyeslés.) Ezen biztosság fokozása céljából sok oldalról hangzott az a kívánság: hogy e papirokat közpénztárakba, például adóhivataloknál vagy törvényszékeknél letétbe kellene helyezni, és hogy ezek, a letétbe helyezett értékpapírok alapján forgalomba bocsátott részletjegyek felett az ellenőrködést gyakorolják. Ez a mód azonban teljesen kivihetetlen az adóhivatalok és törvényszékek jelenlegi személyzete és helyiségei mellett. Másrészről pedig tévesnek látszott az az irány: hogy az állami közegek magánjogi viszonyokon alapuló ügyletekre gyámkodó befolyást gyakoroljanak; (Helyeslés) és komoly megfontolást igényelt az a körülmény is: hogy az államhatalomnak ilyen beavatkozása a magánjogi viszonyokba, számtalan esetben az állam felelősségét vonhatná maga után. (Úgy van!)

Felemlitem még, hogy e törvényjavaslat meghatározza a haszon maximumát, a mely ily ügyleteknél az eladót megilleti, s a vevőnek biztos alapot nyújt az ügylet megítélésére; (Helyeslés) tisztán meg van előtte jelölve a laesio enormis törvényes határa. (Helyeslés) — Ez az intézkedés véget vet azoknak az exorbitans áraknak, melyeken a nagy hangzású nevekkel ellátott szélhámos cégek eddigelé árulták az értékpapírokat. (Helyeslés)

Még egy fontos pontot kívánok kiemelni. (Halljuk! Halljuk!)

Az eddigi tapasztalatok szerint a legnagyobb visszaéléseket az által követték el, hogyha a vevő a

részleteket nem fizette pontosan: az eladó az egész ügyletet felbontottnak jelentette ki, mely esetben a vevő az összes befizetett részleteket elvesztette. Igaz, hogy ez szerződésileg volt megállapítva, s így kétoldalú akaraton alapult; de az igazságnak és méltányosságnak épen nem felel meg az, hogy ily mulasztás következtében a vevő ily érzékeny kárt valljon. (Úgy van!) A vevők legnagyobb része nem is értette azt a körülményes szerződést, a melyet rábeszélés, biztatás, aranyos ígéretek következtében aláírt.

A törvényjavaslat oly intézkedést is foglal magában: mely az eladónak az ügylet megszüntetésére vonatkozó jogát szabályozza és kellő módon védelmezi. Ugyanis: az eladott, illetőleg a tőzsdei árfolyamon megtartott értékpapír árából a hátralékos részletek az eladó javára levonatnak; a fölösleg a vevőnek kiadatik, a ki azonban az esetleges hiányt pótolni nem tartozik. (Helyeslés.)

Végre gondoskodik e törvényjavaslat arról is, hogy a kik ezen intézkedéseket vagy tilalmakat megszegik: a fennen hirdetett Fortunából a budavári Fortunába kerüljenek (Élénk derűlttség.)

E törvényjavaslatot elég garantiának tartom arra: hogy catilinaei existenciák üzelmének véget vessünk; hogy a közönség érdekei meg legyenek óva; hogy a visszaélések megszűnjenek; hogy az üzlet egészséges alapokon nyugodva, hasznossá válhassék. (Helyeslés) — Reményilem, hogy a nemzeti takarékoság ezen alapon hatalmas ösztönt nyer, s helyes irányba terelve, erős támasza lesz az államhitel megszilárdulásának; reményilem, hogy ez a talaj, a mely eddig csak konkolyt termett: gazdag aratással ajándékozza meg a nemzeti jólétet. (Helyeslés.)

A törvényjavaslatot örömmel üdvözölhetjük. (Általános élénk helyeslés és éljenzés!)

DE BALLAGI GÉZA.

1911 FEB 20

PETRIK BEZA
P. S. TANSA
INDONESIA

PETRIK GÉZA
ÉS TÁRSA
BUDAPESTEN
V. Fürdőutca 4.

